

Т.І. РУДЧЕНКО, к.е.н., доцент,
І.О. КАТРИЧ,

Донецький національний технічний університет

ВИЗНАЧЕННЯ РАМОК ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У КОНТЕКСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ОПТИМАЛЬНОГО СПІВВІДНОШЕННЯ МІЖ СОЦІАЛЬНОЮ СПРАВЕДЛИВІСТЮ ТА ЕКОНОМІЧНОЮ ЕФЕКТИВНІСТЮ

Класична ринкова економіка має багато недоліків та суперечностей, які є причиною порушення балансу між інтенсивним розвитком індустріального порядку та розвитком людського чинника, цінність якого в умовах ринку визначається вартісними еквівалентами економічного обміну, а отже знаходиться під впливом сліпої саморегуляції ринкових сил. Сфера бізнесу націлена лише на отримання прибутків, не враховуючи інтереси людини. Ця обставина постійно сприяла виникненню з боку тих чи інших інститутів суспільства різних заходів соціального захисту людини від жорстокості ринкових механізмів.

Однією з безумовних соціоекономічних цінностей людства, яку не забезпечує чистий ринок, є соціальна справедливість. У науковому світі і досі немає єдиної точки зору щодо визначення поняття «соціальна справедливість». У самому широкому сенсі, її можна визначити як рівне ставлення до всіх людей незалежно від соціального статусу, віку, фізичного стану, статі, національності, раси.

Треба зазначити, що термін «соціальна справедливість» вміщує певну тавтологію. Річ у тім, що вона, як категорія етико-правового характеру, з'являється з першими витоками соціальних відносин. Як відомо, людство в усі часи, свідомо або несвідомо, прагнуло до реалізації принципу соціальної справедливості. Отже, справедливість завжди соціальна, бо суспільна за своєю суттю. Разом з тим, у контексті даної статі, ми будемо розглядати соціальну справедливість з точки зору справедливості у розподілі доходів у суспільстві.

Проблема соціальної справедливості, економічної ефективності суспільства та їх співвідношення досліджується у працях деяких українських і російських вчених. Так, Ф. І. Біншток наступним чином визначає соціальну справедливість: «Як система, соціальна справедливість включає до себе різноманітні відносини обмінно-розподільчого характеру, а також цінності, що існують в суспільстві або соціальній групі, на підставі яких формуються та виправдовуються відносини соціальної справедливості. Тобто, у центрі системи соціальної

справедливості знаходяться відносини обміну та розподілу матеріальних благ у суспільстві.» [1, с.13]

В. Д. Лагутін зазначає: «Соціальна справедливість відображає оцінку реально існуючої системи розподілу і формування доходів, її співставлення з оптимальними принципами організації сфери розподілу доходів і заробітку.» [2, с. 255]

Д. Петросян досліджує проблему соціальної справедливості з точки зору інституційного підходу. На його думку, вирішення проблеми соціальної справедливості полягає у створенні інституціональної середовища, яка б сприяла дотриманню принципів соціальної справедливості у економічних відносинах. [3, с.60]

Досить цікавою представляється концепція українського вченого О. Ксенжека, який досліджує розподіл доходів у суспільстві та економічну ефективність суспільства, використовуючи таке поняття, як «градієнт конкурентності», що визначає напруженість ділової активності та конкуренції в суспільстві. На його думку, нерівність є природною ознакою будь-якого суспільства, яке розвивається, чим більша нерівність у суспільстві, тим більш воно ефективне, адже зростає ступінь конкурентності у суспільстві. Але треба враховувати і соціальні фактори: «на тлі непомірного зростання максимальних доходів дуже вузького соціального шару все це природно призводить до загострення соціальної напруженості, для подолання або приборкання якої витрачається щодалі більша частка потенційної економічної потужності... При занадто низьких значеннях градієнта конкурентності економічні потенції суспільства різко зменшуються.» [4, с.95] Таким чином, необхідно шукати якусь «золоту середину» щодо ступеня конкурентності, що забезпечить з одного боку – економічну ефективність, а з другого – соціальну стабільність.

Отже, можна стверджувати, що проблема суперечності соціальної справедливості та економічної ефективності досить актуальна і

© Т.І. Рудченко, І.О. Катрич, 2009

підлягає подальшій розробці для ефективної реалізації на практиці.

З одного боку, надмірне втручання держави у перерозподіл доходів веде до зрівнялівки та зниження ділової активності у суспільстві, що неодмінно обумовить скорочення ефективності виробництва в цілому, з іншого боку, обмеження втручання держави у перерозподіл доходів приведе до росту диференціації доходів, соціальної напруги, загостренню соціальних конфліктів, а це знову ж таки приведе до неефективності виробництва. Встановлення оптимальних масштабів державного втручання у регулювання суспільних процесів пов'язано з вирішенням протиріччя між економічною ефективністю та соціальною справедливістю. Досягти цього – складне завдання, адже зазначений конфлікт знаходиться у сфері зіткнення економічної та духовної сфер життєдіяльності людини, кожна з яких розвивається за власними законами.

Метою дослідження є визначення певних рамок та заходів державного регулювання розподілу доходів у суспільстві задля встановлення оптимального співвідношення між соціальною справедливістю та економічною ефективністю.

Почнемо аналіз зазначеної проблеми з визначення достатньо складної та суперечливої категорії «економічна ефективність». У найбільш загальному сенсі, економічну ефективність можна визначити як ситуацію, коли корисні результати функціонування економічної системи перевищили видатки на їх досягнення. Тож, економічна ефективність це «результативність економічної діяльності, економічних програм та заходів, яка характеризується відношенням отриманого економічного ефекту, результату до витрат чинників, ресурсів, які зумовили отримання цього результату, досягнення найбільшого об'єму виробництва з використанням ресурсів певної вартості.» [5]

Існує багато теорій і підходів до аналізу економічної ефективності суспільства та критеріїв оптимального стану суспільства. Далі проаналізуємо деякі з них.

У кінці XIX ст. італійським економістом В. Парето була розроблена відома маржиналістська концепція добробуту або оптимум Парето. Згідно з критерієм Парето, оптимальний стан суспільства – це межа, починаючи з якої неможливо збільшити вигоду однієї соціальної групи (індивіда), не зменшивши вигод інших. Будь-яку зміну у суспільстві можна вважати справедливою, якщо вона нікому не приносить

шкоди, збитків, а деякім навпаки покращує стан, за їх власними ж оцінками.

Наступний підхід до розуміння оптимального стану суспільства не вимагає міжперсонального порівняння корисності. Згідно з цим підходом, який отримав назву критерій Калдора-Хікса, будь-яка зміна у суспільстві вважається справедливою та такою, що збільшує загальний добробут, якщо ті, хто виграв від неї, можуть компенсувати збитки тим, хто програв, та залишитись у вигаши. Таким чином, тим, хто виграв, стає краще, а тим, хто програв, не стає гірше. Слід зазначити, що цей критерій не припускає здійснення компенсації у дійсності. Для його виконання, достатньо лише, щоб існувала потенційна можливість компенсації збитків стороні, яка прогнала.

Подібна критерію Калдора-Хікса концепція американського економіста А. Бергсона, яка передбачає достатнім збільшення сукупного добробуту суспільства. На думку А. Бергсона, справедливою вважається будь-яка зміна у суспільстві, яка призвела до росту сукупного суспільного добробуту. При цьому не передбачається будь-яка компенсація втрат тієї соціальної групи, яка прогнала у результаті цих змін.

Крім того, існує теорія добробуту А. Пігу, згідно з якою оптимум добробуту може бути досягнутий лише при державному діянні на використання ресурсів та розподіл доходів (засновуючись на законі спадаючої граничної корисності, вчений стверджує, що передача частини доходу від багатих до бідних збільшить сукупний суспільний добробут).

На відміну від економічної ефективності, поняття соціальної справедливості відноситься до етичних цінностей, які складають світогляд людей, і формується під впливом багатьох суб'єктивних факторів (визначається пануючою думкою у суспільстві з цього приводу, соціальними стереотипами, що є відмінним для різних країн, часів) та, в багатьом, виходить за рамки економічної науки.

Проблема соціальної справедливості не перестає бути актуальною серед вчених-економістів вже багато років, тож існує певна кількість різних концепцій, теорій, підходів щодо соціальної справедливості та рівності. Проаналізуємо найбільш відомі концепції соціальної справедливості.

1. Егалітарна концепція припускає абсолютно рівний розподіл багатства і доходів серед населення як вищий прояв соціальної справедливості. Але рівність добробуту у сус-

пільстві навряд чи можливо забезпечити на практиці. Навіть при наявності рівності у грошових доходах, але в умовах різноманіття споживчих уподобань, досягти фактичної рівності у добробуті неможливо. Цьому є багато причин як суб'єктивного, так і об'єктивного характеру. Насамперед, це поведінкові фактори, а саме відмінності у схильності до споживання, зберігання, запозичення, а також у наданні переваг відносно форм накопичення багатства. [1, с.22]

2. Згідно з утилітарною концепцією (родоначальник англійський філософ Дж. Бентам) справедливим розподілом буде вважатись такий розподіл економічних благ, при якому буде максимізуватися сукупна корисність всіх членів суспільства. Тобто, більше товарів і послуг повинно бути надано тим громадянам, які зможуть отримати від них найбільшу корисність, що у підсумку приведе до максимізації загальної корисності. Важко не погодитися з тим, що для багатого гранична корисність додаткової грошової одиниці буде нижче, ніж для бідного. Тоді припускається, що зменшення корисності у багатого, повинно компенсуватися в ході розподілу не точно таким же, а більшим приростом корисності у бідного. Тоді буде максимізуватися сукупний суспільний добробут. Якщо б усі члени суспільства були ідентичні, то егалітарна та утилітарна концепції співпадали б.

3. Ще однією досить популярною концепцією соціальної справедливості є концепція Дж. Ролза, одного з найбільш видатних представників англо-американської політичної філософії ХХ ст. Власну концепцію справедливості Дж. Ролз виклав у своїх наукових працях 50-70-х рр., найбільш відома серед яких «Теорія справедливості» (1971). Згідно з концепцією Дж. Ролза, справедливому розподілу економічних благ у суспільстві відповідає максимізація добробуту найменш забезпечених членів суспільства. У своїх дослідженнях феномену справедливості вчений спирався на теорію суспільного договору. Суть ролзіанської концепції зводиться до двох принципів справедливості, на яких базується суспільний договір. «Перший принцип полягає у тому, що кожна людина, яка бере участь у діяльності тієї чи іншої суспільної практики, або знаходиться під її впливом, має рівне право на найбільш широкую свободу, сумісну з аналогічною свободою для всіх. Другий принцип припускає нерівність, але за умови, що... вона максимізує очікування найменш забезпечених членів суспіль-

ства... та, що посади і суспільне становище з котрим вона пов'язана доступні для всіх.» [6, с.5]

Слід зазначити, що у першому принципі під рівністю мається на увазі рівність саме політичних свобод (свобода слова, совісті і т. д.), а у другому принципі під нерівністю мається на увазі нерівність у розподілі економічних благ серед членів суспільства.

Ролзіанська концепція, таким чином, не заперечує можливість сильних груп у суспільстві діставати значні для себе вигоди від своєї економічної діяльності, але за умови, що також будуть враховані інтереси і слабких членів суспільства. Це може бути досягнуто за умови постійного підвищення продуктивності та ефективності праці і перерозподілу частини виробленого продукту на користь найбільш членів суспільства, що може запобігти поглибленню соціальної диференціації. Тобто, реалізація принципу справедливості відбудеться тільки за умови часткової компенсації слабким за рахунок виграшу сильних.

4. Ринкова концепція соціальної справедливості є діаметрально протилежною егалітарній концепції, адже ринок висуває свої критерії справедливості.

Адепти класичної політичної економії вважали справедливим той характер розподілу благ, який встановлюється ринком, а будь-яке втручання у вільну гру ринкових сил розглядали як несправедливе. Етика класичної школи політекономії стверджує – будь-яке втручання у *laissez-faire* здатне привести до несправедливості.

Ринкова концепція допускає значну нерівність у розподілі доходів. Згідно з нею, більше товарів та послуг повинні отримати ті члени суспільства, які більш працюючі, економічно активні, ініціативні. Кожний отримує від своєї праці (діяльності) стільки, скільки вона дає для користі і добробуту суспільства та інших людей (що визначається на основі ринкового обміну). Навпаки, рівність у розподілі доходу сприяє зниженню стимулів до продуктивної праці та веде до несправедливості.

Ринкова концепція справедливості має значні недоліки, адже у неї мало уваги приділяється тому, яким чином деякі люди придбали землю та капітал, тоді як у багатьох є лише робочі руки. Але головною негативною рисою цього підходу є те, що він абсолютно не враховує інтереси найбільш слабких прошарків населення, які, через свою постійну або тимчасову непрацездатність, можуть бути виключені з

процесу споживання певних благ.

В умовах ринкової економіки суттєвим критерієм справедливості стає створення рівних можливостей кожному члену суспільства для реалізації свого творчого та професійного потенціалу, підприємницьких здібностей тощо. Перш за все це реалізується у принципі рівності всіх громадян перед законом. Суть ідеї рівних можливостей полягає у тому, що ніякі соціальні перешкоди не повинні заважати людям досягти того матеріального та соціального становища, яке відповідає їх здібностям та працьовитості.

Отже, в умовах ринку людина повинна самостійно вирішувати власні проблеми без втручання держави. Ринкова економіка ставить людину у таке становище, коли вона сама, і ніхто інший, несе повну відповідальність за свої дії та їх результати і сама собі забезпечує достойний рівень життя.

5. Реалізація соціальної справедливості у рамках концепції соціально орієнтованої ринкової економіки базується на принципі солідарності, що передбачає взаємну соціальну відповідальність одного покоління перед іншим і спрямований на подолання соціальної несправедливості шляхом колективної підтримки індивідууму через страхові механізми розподілу фінансових ресурсів.

Звичайно ж, у кожному суспільстві є найбільш незахищені, слабкі соціальні прошарки (пенсіонери, інваліди, матері-одиначки тощо), які через об'єктивні обставини не мають змоги самостійно забезпечити собі достойний рівень життя і потребують державного соціального захисту. У рамках концепції соціально орієнтованої ринкової економіки передбачається реалізація ефективних державних соціальних програм та системи соціального страхування, що повинні гарантувати цивілізовані умови життя для кожної людини на рівні, не нижче законодавчо встановленого прожиткового мінімуму. [2, с.259]

Як вже було зазначено, проблема справедливості і несправедливості в ринковій економіці проявляється через суперечність між економічною ефективністю і соціальною справедливістю.

З одного боку, більш рівний доступ до споживання благ означає більшу соціальну справедливість, з іншого боку, перерозподіл доходів від добре працюючих робітників до погано працюючих, як було сказано вище, значно знижує стимули до ефективної діяльності. Таким чином, рівень оподаткування, через яке

і відбувається перерозподіл доходів у суспільстві, – це баланс між економічним ростом та соціальним захистом.

Дуже важливо визначити оптимальні межі диференціації доходів населення, у яких підвищувалися б стимули до ефективної виробничої діяльності і у той же час не виникало надмірної соціальної нерівності, а отже і конфліктів з цього приводу у суспільстві.

Тенденція до вирівнювання доходів є реальною в умовах розвинутого соціально орієнтованого ринкового господарства з сильними демократичними традиціями, де багато в чому подолано обмеженість наявного в суспільстві фонду життєвих засобів (товарів та послуг). Навпаки, в тих країнах, де економіка тільки розвивається і проблема матеріальних ресурсів постає досить гостро, доречною є тенденція до певної диференціації доходів як стимулюючого фактору розвитку виробництва. [2, с.263]

Про коректний ступінь державного втручання у перерозподіл доходів, яке одночасно призводить і до більшої рівності, й до зростання економічної ефективності, свідчать наступні наслідки:

– по-перше, підвищення рівня добробуту найбідніших верств населення сприяє зростанню сукупних витратків та, таким чином, покращує умови реалізації продукту підприємств у поточному періоді. У такому випадку буде зростати сукупний попит, що позитивно відіб'ється на ефективності діяльності підприємств;

– по-друге, забезпечення мінімальних соціальних стандартів для найменш забезпечених верств покращує соціальний клімат у суспільстві та запобігає соціальній нестабільності. Це обумовлює стабільну соціально-політичну ситуацію у країні, що створює кращі умови для ведення бізнесу та інвестиційної діяльності. Це також грає велику роль в наданні сталості економічному зростанню та розвитку;

– по-третє, достойна оплата праці за наявний труд робітників буде сприяти підвищенню продуктивності праці, а це в свою чергу призведе до підвищення ефективності виробництва. Особливо гостро ця проблема стоїть у галузі сільського господарства, де деформації у сфері оплати праці набули таких масштабів і глибини, що відбулося фактичне перетворення заробітної плати в різновид соціальної виплати, не пов'язаної з кількістю, якістю й результатами праці.

Про надмірне втручання держави у розподіл доходів свідчать певні негативні наслід-

ки, які загострюють суперечність соціальної справедливості та економічної ефективності таким чином, що соціальна справедливість буде реалізовуватись за рахунок ефективності. Проаналізуємо такі наслідки:

– по-перше, податковий тиск на більш активних та ефективних членів суспільства не повинен знищувати стимули до ефективної праці. Індикаторами надмірного перерозподілу доходів є скорочення інвестицій та падіння продуктивності праці. Крім того, зростання податкових ставок може привести до законного чи незаконного ухиляння від сплати податків, таким чином держава може взагалі не зібрати необхідних сум для соціальних програм;

– по-друге, надмірні соціальні трансферти можуть стати причиною дефіциту бюджету, а це в свою чергу призведе до інфляції. Отже, через знецінення соціальних виплат втратиться сенс перерозподілу;

– по-третє, надмірна державна опіка та різні соціальні виплати (у тому рахунку і по безробіттю) на рівні прожиткового мінімуму можуть привести до зростання утриманських настроїв у суспільстві та взагалі зникнення стимулів працювати, таким чином може виникнути інституційне безробіття;

– по-четверте, існують втрати в ході са-

мого процесу перерозподілу доходів. Ці витрати пов'язані з недешевою, громіздкою бюрократичною системою управлінського апарату. Через неї частина допомоги уходить до кишень чиновників, консультантів і співробітників різних податкових та соціальних служб. По підрахункам американського економіста А. Оукена, втрати перерозподілу такі: з 350 доларів, взятих у платників податків, 250 доларів губляться у процесі передачі до бідних.

Це все ще раз підтверджує той факт, що хоча соціальна справедливість та економічна ефективність і є альтернативними цілями, але й вони одночасно обумовлюють друг друга. Адже, якщо розуміти соціальну справедливість як достойний рівень добробуту для кожного в суспільстві, то вона неможлива без ефективності виробництва.

Одним з найпоширеніших індексів вимірювання нерівності розподілу доходів у суспільстві є коефіцієнт Джині. Його значення може перебувати в межах від 0 – повна рівність доходів, до 1 – абсолютна нерівність. Нормальний для демократичного суспільства розподіл доходів передбачає знаходження коефіцієнту Джині у інтервалі від 0,27 до 0,33. (див. табл. 1)

Таблиця 1

Масштаби соціальної нерівності

Країна	Рік	Питома вага доходів по 20% групам населення, у % від загального обсягу доходів					Коефіцієнт Джині
		1	2	3	4	5	
Швеція	2000	9,1	14	17,6	22,7	36,6	0,25
Білорусь	2005	9,6	14,3	17,7	22,4	36	0,26
Фінляндія	2000	9,6	14,1	17,5	22,1	36,7	0,27
Болгарія	2003	8,7	13,7	17,2	22,1	38,3	0,29
Україна	2005	7,5	12,3	16,7	22,5	41	0,33
Росія	2005	5,5	10,2	15,2	22,7	46,4	0,41
США	2000	5,4	10,7	15,7	22,4	45,8	0,41
Китай	2001	4,7	9	14,2	22,1	50	0,45
Мексика	2002	4,3	8,3	12,6	19,7	55,1	0,50
Бразилія	2003	2,6	6,2	10,7	18,4	62,1	0,58

Джерело: Нуреев Р. М. Проблемы развития человеческого капитала в России. // Научные труды ДонНТУ. Серія: економічна. Випуск 34-1(138). – Донецьк, ДонНТУ, 2008. – С.23.

Як ми бачимо, за даними статистики в Україні коефіцієнт Джині знаходиться у межах нормального розподілу доходів і дорівнює 0,33, але все ж таки набагато більше, ніж у таких розвинутих країнах, як Швеція або Фінляндія. Тим не менш, у нас відчутно більш рівномірний розподіл доходів, ніж у Росії, де ко-

ефіцієнт Джині дорівнює 0,41 та наближується до стандартів латиноамериканських країн.

Не має єдиної точки зору серед економістів щодо впливу нерівності у розподілі доходів та власності на економічне зростання. Деякі автори стверджують, що посилення нерівності негативно впливає на економічну дина-

міку, інші – що воно, навпаки, сприяє економічному зростанню, а треті вважають, що поглиблення нерівності гальмує економічний розвиток країн, що розвиваються, але не розвинених країн. [7, с.30]

Але, на нашу думку, зменшення диференціації доходів та зростання кількості людей із середніми доходами обумовить високий рівень платіжеспроможного попиту, що буде сприяти розширенню масового споживання та, як свідчить досвід західних країн, стимулювати розвиток інноваційної економіки.

Незважаючи на те, що до кризового періоду доходи населення невпинно зростали – порівняно з 2007 р. у 2008 р. доходи населення зросли на 37,4%, все ж таки величезна їх частина витрачається на продукти харчування (близько 80%, тоді як у економічно розвинутих країнах – до 30%), що зумовлено як низьким рівнем оплати праці, так і швидким темпом інфляції у останні роки, таким чином, зростають номінальні доходи, а не реальні. Вище приведені дані свідчать, про так звану «рівномірно розподілену» бідність українського народу.

Основну частину трудових доходів громадян складає заробітна плата. Але вона не виконує своїх основних функцій, оскільки залишається вкрай низькою та не забезпечує навіть простого відтворення населення. Порівняно з розвинутими країнами ціна головного ресурсу, яким виступає робоча сила, штучно занижена в кілька разів (частка оплати праці у витратах виробництва промислової продукції в Україні становить 15%, тоді як у країнах Заходу – до 60%). Розмір заробітної плати мало залежить від кваліфікації працівників, якості праці, результативності виробництва та динаміки макроекономічних показників. [8, с. 5]

Незважаючи на помірне зростання реальної заробітної плати, в Україні все ще зберігається величезне відставання від соціальних мінімальних стандартів та середньої заробітної плати в Євросоюзі, де середня оплата праці найманого робітника складає 25 євро/год. Ця ситуація має і об'єктивну причину: як відомо, в Україні спостерігається дуже повільне зростання продуктивності праці, а темпи зростання реальної заробітної плати не можуть перевищувати темпи зростання продуктивності праці

За 2000-2006 рр. в Україні середньорічні темпи приросту реальної заробітної плати становили 19,2%, а темпи приросту продуктивності праці, визначені по ВВП, – 7,2%, тобто у 2,7 разу нижче. Зростання продуктивності пра-

ці повинно бути підґрунтям для зростання реальних доходів населення. [9, с.36]

Значна диференціація доходів населення обумовлена як недоліком реформ, які проводилися у 90-ті роки, так і здатністю груп, що мають владу, впливати на політику в інтересах власного збагачення, а також високим рівнем корупції у державі. Порушення задекларованого державою принципу рівності можливостей аж ніяк не сприяє соціальній злагоді та встановленню соціальної справедливості у суспільстві. Адже така тенденція, що багаті одержують дедалі більший доход, а бідні все менший, посилює соціальну напругу та знижує стимули до ефективної праці.

За даними Держкомстату, кількість громадян, чий доход менший за прожитковий мінімум, поступово скорочується. Але їх, як і раніше, залишається дуже багато – 25,5 % працевлаштованих громадян одержують заробітну плату меншу за прожитковий мінімум, тобто понад 3 млн. працівників в Україні своєю працею не можуть забезпечити мінімального рівня споживання, що ніяк не свідчить про встановлення соціальної справедливості у суспільстві. [10, с. 94]

Крім того, в Україні з 1 січня 2007 р. запроваджена плоска шкала оподаткування доходів населення на рівні 15%. Це все тільки сприяє поглибленню соціально-економічної диференціації та посиленню соціальної недоволеності, внаслідок порушення принципу справедливості.

Досить важко знайти оптимальне співвідношення між економічною ефективністю та соціальною справедливістю. Політикам завжди приходится робити складний вибір між більш високими темпами економічного зростання і більш високим ступенем нерівності з одного боку, та повільними темпами росту і більшою справедливістю з іншого.

На нашу думку, в умовах поступового переходу до постіндустріальної економіки, де в основі економічного зростання лежить розвиток знань, прогресивних технологій, творча ініціатива, інвестиції у людський капітал мають особливе значення. Кардинальне збільшення видатків на соціальні виплати, на розвиток охорони здоров'я, освіти та науки, підвищення заробітної плати є потужним стимулом зростання продуктивності праці та розвитку економіки.

З іншого боку, державні соціальні видатки повинні бути на такому рівні, щоб не посилити утриманські настрої у суспільстві та зни-

зити стимули до продуктивної праці. Тобто, перш за все, кожна людина повинна сама себе забезпечувати на прийнятному рівні, а державну соціальну допомогу повинні отримувати ті, хто її дійсно потребує (маються на увазі пенсіонери, інваліди, ветерани війни, багатодітні сім'ї, одинокі матері тощо). Держава повинна, перш за все, створювати такі умови суспільного життя, де були б рівні можливості для самореалізації індивідів. Така точка зору відповідна концепції соціального ринкового господарства.

Після проведеного дослідження можна зробити деякі висновки щодо заходів підвищення як ступеня соціальної справедливості у суспільстві, так і економічної ефективності.

По-перше, в умовах ринкової економіки дуже важливим є створення рівних можливостей кожному громадянину для самореалізації, зокрема рівності перед законом. І це повинно бути не тільки задекларовано у документах але й вживане на практиці.

По-друге, державне втручання у перерозподіл доходів повинно забезпечувати кожному громадянину доходи щонайменше на рівні прожиткового мінімуму та намагатись ліквідувати бідність. Тому що зростання доходів бідних підвищить сукупний попит на продукцію підприємств, що покращить показники їх функціонування та поліпшить соціальний клімат у суспільстві.

По-третє, гарантування державою достойного рівня оплати праці підвищить якість такого важливого ресурсу, як робоча сила, та зросте продуктивність праці, що також позитивно відіб'ється на виробництві.

По-четверте, необхідно створити сприятливі умови для розвитку малого бізнесу, що дозволить бажаючим громадянам реалізувати свій творчий та підприємницький потенціал, власноруч забезпечити собі достойний рівень життя без допомоги держави та, в той же час, створити додаткові робочі місця.

По-п'яте, необхідно повернути прогресивну шкалу прибуткового податку, адже це одна з основних причин обмеженості видатків бюджету на соціальні цілі. Крім того, слід впровадити селективний податок на розкіш

(елітну нерухомість, престижні іномарки).

Література

1. Биншток Ф. И., Ермакова Л. И. Коновалов Н.Н., Лещинская А.Ф., Москвин Д.Д., Намова Н.Ф. Проблемы социальной справедливости. – М: Эдиториал УРСС, 2002. – 192с.
2. Лагутин В.Д. Людина і економіка: соціо-економіка. – К.,1996. – 514с.
3. Петросян Д. Социальная справедливость в экономических отношениях: институциональные аспекты //Вопросы экономики. – 2007. – №2. – С. 59-67.
4. Ксенжек О. Розподіл доходів і економічна ефективність суспільства //Економіст. – 2005. – №7. – С. 92-95.
5. Экономическая эффективность// www.dic.academic.ru
6. Литвиненко Н. Концепция справедливости Дж. Ролза – 9с. // www.ruthenia.ru/logos/number/52/02.pdf
7. Надель С. Социальные факторы экономического роста // Мировая экономика и международные отношения. – 2005. – №5. – С. 26-33.
8. Баланда А. Доходи населення в контексті безпечного розвитку особи та суспільства //Україна: аспекти праці. – 2006. – №5. – С. 3-7.
9. Ревенко А. Продуктивність праці в сучасних умовах //Україна: аспекти праці. – 2008. – №2. – С.32-37.
10. Пищуліна О. М. Диференціація населення за рівнем доходу та ефективність інституційної організації механізмів його перерозподілу в Україні // Стратегічні пріоритети. – 2007. – №2(3). – С. 93-102.
11. Дементьев В.В. Теория доминирования Ф. Перу // Научные труды Донецкого национального технического университета. Серия: экономическая. Выпуск 59.– Донецк, ДонНТУ, 2003. – С.5-13.

Статья поступила в редакцию 29.05.2009